

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Bakalářská práce

HODNOTY, HODNOTOVÉ PREFERENCE V ADOLESCENCI

Vedoucí práce: doc. PhDr. David Urban, Ph.D.

Autor práce: Pavlína Hrnečková
Studijní obor: Sociální a charitativní práce
Ročník: 3.

2016

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s §47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu i výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Prachatice 22.3.2016

.....

Vlastnoruční podpis

Poděkování

„Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. PhDr. Davidu Urbanovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.“

Pavčina H.

Obsah

Úvod	5
1 Hodnoty a jejich základní funkce.....	7
1.1 Druhy hodnot	10
1.2 Základní procesy vzniku hodnot.....	11
1.3 Hodnotové preference	12
1.4 Výzkumy hodnotových preferencí na území České republiky a v adolescenci.....	13
2 Adolescence.....	17
2.1 Morální, hodnotová a světonázorová orientace v adolescenci	20
2.2 Socializace	21
2.3 Identita v adolescenci.....	23
3 Cíl výzkumu a stanovení hypotéz.....	25
3.1 Metodika vlastního výzkumného šetření	26
3.2 Výsledky výzkumu	28
3.3 Vyhodnocení hypotéz	34
3.4 Diskuze	35
Závěr	38
Seznam použité literatury	39
Seznam tabulek	41
Seznam obrázků	41
Abstrakt	42
Abstract.....	43
Příloha.....	44

Úvod

Téma mé bakalářské práce je „Hodnoty, hodnotové preference v adolescenci.“ Hlavním impulzem, proč jsem si vybrala toto téma ke zpracování, jako bakalářskou práci, bylo studium literatury o hodnotách, zejména pak výzkum žebříčku hodnot mládeže Petra Saka a Karolíny Sakové. Jejich výzkum mě přivedl k myšlence porovnání jejich tehdejších závěrů průzkumu - hodnot mládeže s hodnotami dnešních adolescentů. Zajímalo mě, zda se nějak výrazně jejich hodnotový žebříček změnil. Zároveň si myslím, že toto téma má význam pro můj studovaný obor sociální a charitativní práce. Téma je zajímavé například v tom, že s adolescenty se mohou setkávat v průběhu získávání praxe, či zaměstnání jako sociální pracovnice. Proto pro mě z tohoto hlediska může být přínosné bližší poznání jejich hodnot, hodnotových preferencí, či vědět jakým hodnotám dávají přednost, zejména k vysvětlení různých situací, proč se v nich chovají, jak se chovají.

Práce se skládá z teoretické části a výzkumu. Cílem mé bakalářské práce je zjistit hodnoty, hodnotové preference dnešních adolescentů ve věku 15 – 23 let a zjištěné výsledky šetření následně porovnat s výsledky žebříčku hodnot, které prováděli Petr Sak a Karolína Saková v roce 2002 a které jsou publikované v knize Mládež na křižovatce. Zaměřila jsem se na dvě stěžejní kapitoly, hodnoty a adolescence. V první kapitole jsem v rámci cíle definovala pojem hodnota, její druhy a základní funkce, popsala jsem základní procesy vzniku hodnot, hodnotové preference a jejich výzkumy v České republice a v adolescenci. V druhé kapitole jsem se zaměřila na morální, hodnotovou a světonázorovou orientaci v adolescenci, socializaci a identitu v adolescenci. Pro celistvost jsem se také zaměřila na poznávací procesy, emocionalitu a tělesný vývoj v adolescenci.

V rámci vlastního výzkumného šetření jsem zjišťovala žebříček hodnot u adolescentů od 15 do 23 let na prachaticku a českobudějovicku. Zjištěné výsledky šetření jsem následně porovnávala s výsledky žebříčku hodnot adolescentů 15 – 23 let, které prováděli Petr Sak a Karolína Saková v roce 2002. Pro zjištění a porovnávání hodnot současných adolescentů s výsledky žebříčku hodnot Petra Saka a Karolíny Sakové se svými výsledky šetření jsem použila stejnou metodu výzkumu jako oni. To znamená, že moji respondenti pracovali s „baterií hodnot“ a význam každé její hodnoty

hodnotili škálou od jedné do pěti, kdy číslo pět má nejvyšší význam pro respondenta. Výzkum probíhal za pomoci techniky „dotazník“.

Práce se opírá o odbornou literaturu týkající se zejména teorie hodnot a vývojové psychologie v adolescenci. Základními zdroji mé práce jsou Libor Prudký, Inventura hodnot, výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti ČR. Petr Sak, Proměny české mládeže. Petr Sak a Karolína Saková, Mládež na křižovatce, sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace. Petr Macek, Adolescence, psychologické a sociologické charakteristiky dospívajících.

1 Hodnoty a jejich základní funkce

V mé práci se zabývám hodnotami a hodnotovými preferencemi, a proto bych v této kapitole chtěla naznačit odkud slovo hodnota pochází, kdo a v jaké době se hodnotami zabýval a jakým způsobem je definoval. Dále bych chtěla rozlišit základní funkce hodnot, a to nejen jako kladné či záporné, ale jako hodnoty působící v celé společnosti a tím o nich podala základní přehled.

Co je hodnota? Podle Prudkého je hodnota veličina, která pro nás znamená něco velmi podstatného. Hodnotou vždy něco hodnotíme. Porovnáváme, či zkoumáme, co je správné a co není, co je podle nějakých zásad a co proti nim. Hodnot máme nepřeberné množství. Pracovat s nimi, tvořit výzkumy a jejich hodnocení je časově velmi náročné a pro jejich rozdílnost je musíme vyhodnocovat nadmíru pozorně.¹

Hodnotami se zabývali již v 6. a 5. století př. n. l. v Řecku a Antice, když začala vznikat filozofie. V 18. a 19. století se začali hodnotami zabývat hlouběji například Hume, Kant či Brentana. Slovo hodnota pochází z řeckého *timé*, v překladu cena, odměna, pocta nebo *ethos* – zvyk obyčej, či *axia* v překladu hodnota, důstojný. Věda zabývající se hodnotami je axiologie (také *timologie*), která vymezuje pojem hodnoty, dále se zabývá systémem hodnot, jejich hierarchickým uspořádáním a jejich vztahem ke společnosti a stavbě osobnosti.²

Pojmem hodnota se zabývá několik současných autorů. Například podle Čačky *jsou hodnoty z psychologického hlediska jistým zobecněním snahových tendencí člověka, opírají se o jeho zkušenosti a ideje, jsou tedy zpravidla formovány každým jedincem z jeho subjektivního hlediska, což dokládá i jejich jedinečnost a vazba k vlastní osobě.*³

Podle Pikálkové *si je lze zjednodušeně představit jako soukromé a individuální představy o tom, co je důležitější. Jsou to myšlenkové systémy, které se týkají správného a nesprávného, dobrého a zlého. Hodnoty ovlivňují naši reakci na jakoukoli životní*

---

¹ Srov. PRUDKÝ, L. *Hodnoty a normy v české společnosti – stav a vývoj v posledních letech*. Praha: Akademické nakladatelství Cerm, s. r. o., 2004. s. 8.

² Srov. IŠTVÁNIKOVÁ, L. ČIŽMÁRIK, M. Košice: *Společenský ústav SAV* [online]. 2007, č. 2 [cit. 20. 3. 2014], Dostupné na WWW: <www.saske.sk/cas/archiv/2-2007/index.html>. ISSN 1335-3608.

³ ČAČKA, O. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. Brno: Doplněk, 1997. s. 332 – 333.

zkušenost. Úzce souvisí s tím, čemu věříme a nevěříme, tedy s našimi vnitřními pravdami, přesvědčeními.⁴

Dále uvádím definici hodnot Göbelové, podle které se hodnotami zpravidla nazývají předměty, myšlenky (ideje), činy, záměry nebo jenom naše představy, které získávají z hlediska určitého lidského (nebo skupinového, společenského, národního) zájmu nebo potřeby žádaný, očekávaný či chtěný význam.⁵

Také Cakirpaloglu popisuje, že současná psychologická teorie zpravidla souhlasí s tvrzením, že hodnota představuje specifickou psychickou kategorii, která tvoří poměrně stabilní trvalou strukturu osobnosti významnou pro individuální, sociální a historickou realizaci člověka. Hodnoty představují přesvědčení o dobrém nebo prospěšném, ale také o špatném nebo nežádoucím, které regulují individuální nebo skupinovou aktivitu. Hodnocení pak představuje psychický proces, v němž je vztah mezi subjektem a objektem regulován kvalitou a intenzitou stávající hodnoty.⁶

Prudký popisuje hodnoty, jako **stavební kameny kultury**. Kulturou jsou myšleny informace předávané z generace na generaci. Hodnoty a kultura jsou neodlučitelné. Abychom mohli poznat kulturu určitého národa, společenství, osoby musíme znát hodnoty a vztahy mezi nimi. V kulturách a tedy i v hodnotách se nacházejí velké rozlišnosti. To, že se nachází rozdílnosti v kultuře, vede k ucelení, ale také k rozdělení společnosti, což bývá základním znakem určitým zásadním znakem jednotlivce či skupin. Dále uvádí **Hodnoty jako součásti utváření obsahu sociálních fenoménů a vztahů**. Abychom pochopili jednotlivce, instituce nebo určitá společenství, musíme znát jejich přijaté a sdílené hodnoty. **Hodnotami jako jedním z definičních znaků osobnosti** je myšlena *struktura vztahů uvnitř osobnosti, ústící v motivaci a chování*. Dále Prudký popisuje dvě souvislosti, mezi kterými je vzájemná vazba. Je to motivace, což jsou vzájemně propojené hodnoty přijaté jedincem jako například zájmy, záliby sklony, vlohy, schopnosti, potřeby, snahy apod. Druhou souvislostí jsou normy chování. Popisuje tedy **hodnoty jako zdroj motivace a chování**. Zabývá se také **hodnotami, jako součásti identifikátorů skupiny či etnika, společenství nebo i institucí**. Bez

---

⁴ NYTROVÁ, O. PIKÁLKOVÁ, M. *Dialog mezi hodnotami aneb hodnoty vyřčené a hodnoty žité*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2011. s. 52.

⁵ GÖBELOVÁ, T. *Axiologická dimenze ve výchově a vzdělávání*. Ostrava: Ostravská univerzita – Pedagogická fakulta, 2006. s. 15.

⁶ CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. Votobia, 2004. s. 343 – 344.

jasné personální a kolektivní identity není možno stanovit smysl života, osobní, kolektivní národní a státní cíle (Krejčí,1993)“. Abychom mohli poznat identitu určité skupiny nebo společenství, musíme znát, jaké jsou její hlavní hodnoty, ve kterých se projevuje identita jako vztah k sobě nebo ostatním. Jedná se o vzájemné sousedské vztahy mezi zeměmi, o myšlení, kulturu, ekonomii. Jsou to vztahy a hodnoty, které nelze vytrhnout z kontextu, musí být vždy brány v úvahu časové i historické souvislosti. Rozlišuje **hodnoty jako zdroje sociální a kulturní soudržnosti** do 6 os soudržnosti. Je to soudržnost vytvářená hodnotami a způsobem života tradiční střeoevropské společnosti; dále soudržnost vytvářená procesy klasické modernizace se silnými technokratickými, byrokratickými a hierarchickými prvky, doplněná zkušeností meziválečného budování samostatného státu; soudržnost založená na skutečnosti obrany, přizpůsobování se, ale také pronásledování a diskriminace určitých kategorií obyvatelstva, jak za 2. světové války, tak v době komunistického režimu; soudržnost té části obyvatel země, která přijala a internalizovala cíle komunistického režimu; soudržnost založená na společných zájmech hospodářských, politických a sociálních skupin formujících se po roce 1989; a mezi poslední patří soudržnost reflexivní modernity, společnosti vědění a informací a skupin spojených s těmito znaky soudobé modernizace a posunu k postmateriální orientaci a k rovnováze individualizmu a společenské zodpovědnosti. *Zdroje obsahu sociálních rolí, tzn. tříd nebo vrstev; garance uspořádání společnosti a její hierarchie; zdroje prorůstání či homogenizace; zdroje možností vzestupu či sestupu; následky těchto procesů ve změnách obsahů, rolí (vrstev nebo tříd) a statusů,* to jsou **hodnoty jako zdroje a charakteristiky rozvrstvení a hierarchizace společnosti**. Hodnoty, které se často slučují s morálkou, **hodnoty jako atribut morálky**, jsou soubor hodnot, norem a vzorů chování. Zároveň je morálka chápána jako schopnost rozlišit dobro a zlo, což znamená, že rovněž zahrnuje morální hodnoty. Závěrem Prudký popisuje **hodnoty jako základy politických filozofií a ideologií (přístupů ke světu jako ideologickému objektu)**. Jedná se o to, jak se hodnoty promítají do politických filozofií a ideologií. Nejlépe to lze sledovat ve společnostech, které si prošly velkými společenskými změnami.⁷

---

⁷ Srov. PRUDKÝ, L. *Inventura hodnot, výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Praha: Academia, 2009. s. 44 – 58.

1.1 Druhy hodnot

Protože se má práce zabývat žebříčkem hodnot, který se skládá z výčtu jednotlivých hodnot, chtěla jsem přiblížit jejich druhy, jak jimi můžeme uspokojovat lidské potřeby a jak je můžeme klasifikovat.

Tříděním hodnot a jejich problematikou se zabývali již staří axiologové. Podle **I. Kanta** se dá hodnotit trojím základním způsobem. Co se líbí smyslům je příjemné, co učiníme s rozmyslem je užitečné, co působí slast je účelné a krásné. **M. Scheler** zase přiřazuje k hodnotám příjemného a nepříjemného hodnoty biologické, duchovní a svatosti. Další kdo se hodnotami zabýval byl **B. Zbořil** rozlišil *hodnoty kognitivní (poznání), eudaimonistické (blaženost), morální (mravnosti), estetické (krásy a lásky) a náboženské (svatosti)*.⁸

Podle **antropologických psychologů** je na začátku nějaká potřeba. Ta, která organizmus uspokojí, způsobuje pocit libosti, špatná hodnota způsobuje nelibost. Ve smutku ztrácíme radost, v ohrožení pocítujeme strach. V emocích prožíváme přítomnost, ztrátu nebo ohrožení čtyř základních citových kvalit, to jsou radost, žalost, hněv a strach.⁹

Animální hodnocení je uspokojení a bezpečí, jsou to hodnoty které „ohrožují nebo podporují“ život. „Nasycení X hlad, bezpečí X nebezpečí, teplo X chlad, agrese X útěk“, záleží v jaké pozici se živočich nachází.¹⁰

Lidské potřeby můžeme uspokojovat různými hodnotami. **Dynamičtí psychologové** se shodují v chápání základních potřeb, například „tělesného pohodlí, bezpečí, péče o potomstvo“, takových potřeb, které mají počátek v „biologické existenci života.“ U potřeb kulturních je vývoj složitější. Základem jsou prvotní „elementární“ potřeby, ke kterým přibývají další nové nezanedbatelné.¹¹

Lidské hodnoty vznikají v dimenzích, v nichž si člověk osvojuje svět a lidské hodnocení je multidimenzionální, je to boj přírody a civilizace, boj jedince a

---

⁸Srov. KUČEROVÁ, S. *Člověk – hodnoty – výchova*. Vydáno vlastním nákladem, 1996. s. 70.

⁹Srov. KUČEROVÁ, S. *Člověk – hodnoty – výchova*. Vydáno vlastním nákladem, 1996. s. 70 – 71.

¹⁰Srov. KUČEROVÁ, S. *Člověk – hodnoty – výchova*. Vydáno vlastním nákladem. 1996. s. 71.

¹¹Srov. Tamtéž, s. 71.

společnosti. Nikdy neexistuje sladění mezi potřebami a hodnotami, což spěje k současnému globálnímu ohrožení.¹²

Vitální, civilizační a duchovní hodnoty, tedy tzv. dimenzní jsou hodnoty v nichž člověk prožívá sebe i svět. Hodnoty, které člověk vnímá nejsilněji jsou hodnoty vitální, životní, jsou to například zdraví, svěžest a uspokojení smyslu. Spolu s hodnotami sociálními, které tvoří vazbu člověka k druhým lidem a k sobě samému spadají mezi přírodní hodnoty. Civilizační hodnoty jsou podmínkou i výsledkem společenské organizace (rody, národy, právní zřízení, řeč, písmo, ekonomie společnosti, věda). *Kulturu národa, řád lidského života, pravdu, dobro, krásu a lidskost představují hodnoty duchovní. Mezi ně patří morálka, mravnost, náboženství nebo životní názor. Tyto jsou nezbytné pro život vůbec.*¹³

1.2 Základní procesy vzniku hodnot

Má práce se týká výzkumu žebříčku hodnot, proto v této kapitole obecně popisují, jak se hodnoty u jedinců utvářejí či vznikají, jak se chovají a co na ně působí.

Existují 2 procesy vzniku hodnot. První jsou postupy, za pomoci kterých hodnocení probíhá. Jsou to hodnotové vidění, poselství, preference, orientace, rámec, struktura, normy chování. Druhým procesem je sociální učení, na základě kterého probíhá socializace jedince. Sociálním učeníem přijímá jedinec, instituce, společenství, dokonce i kultury některé hodnoty za vlastní zvnitřněním nebo ztotožněním se s nimi. Socializací se jedinec začleňuje do společnosti, je to tzv. dvojjediný proces, kdy dochází k tomu, že za a) společnost vyžaduje od člověka, aby se za určitých podmínek a pravidel začlenil do společnosti a za b) zároveň člověk chce, aby sám sebe prosadil spolu s normami, kterými se řídí. Při zkoumání hodnot jde především o sociální pravidelnost, čehož jsou příkladem vývojová stadia života, je to tzv. fázování socializace. K nejznámější teorii hodnot patří socializační hypotéza *předpokládá dvě vzájemně podmíněné skutečnosti a) hodnoty se usazují v sociálním prostředí právě prostřednictvím socializace b) hodnoty mají vysokou tendenci k neměnnosti, jsou rezistentní vůči změnám, vlastně od okamžiku, kdy jsou subjektem přijaty za vlastní,*

¹² Srov. KUČEROVÁ, S. *Člověk – hodnoty – výchova*. Vydáno vlastním nákladem. 1996. s. 72.

¹³ Srov. KUČEROVÁ, S. *Člověk – hodnoty – výchova*. Vydáno vlastním nákladem. 1996. s. 72 – 73.

interiorizovány. Dalším důležitým působením na utváření hodnot jsou socializační mediátory. Představit si pod tím můžeme funkci a význam rodiny, školy, médií, zároveň to mohou být i širší společenské a politické vlivy nebo vývoj člověka od počátku do zániku, či vývoj ostatních organizmů, až po společenství dimenzi například revoluce nebo převrat v zemi. Podle Frankla subjekt bez hodnot směřuje k zániku. Pro každý subjekt je typické nalézání smysluplnosti, pokud ji nemůže nalézt, přestává existovat.¹⁴

1.3 Hodnotové preference

V této kapitole se zmiňuji, o tom, co rozumíme pod pojmem hodnotové preference, kterými se konkrétně zabývám ve svém výzkumu žebříčku hodnot.

Dle Prudkého můžeme existující hodnoty skupiny, jedince nebo společnosti (struktura hodnot) řadit podle důležitosti, to se nazývá hodnotové preference nebo-li žebříček priorit hodnot. Osvojené hodnoty určují naši motivaci, jak se chováme, co nás dělá šťastnými, potěšenými nebo co v nás vyvolává stres nebo nás vyčleňuje na okraj společnosti.¹⁵

Hodnotovými preferencemi rozumíme hierarchické uspořádání hodnot podle určitého systému (upřednostňování), kterému se říká hodnotový žebříček. Hodnotové preference slouží ke srovnání hodnot mezi různými úrovněmi. Tyto mohou být formální nebo obsahové. Formální znamenají například označení hodnot podle časového období, vzdálenosti, důležitosti. Obsahové znamenají jaká je jejich důležitost v životě, jde tedy o tzv. životní hodnoty. Životní hodnoty bývají dlouhodobé, stabilní a neměnné současně existují životní hodnoty skupiny, které fungují po určité časové období. Podstatným pro dělení životních a ostatních hodnot je odolnost těchto hodnot.¹⁶

---

¹⁴ Srov. PRUDKÝ, L. *Inventura hodnot, výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Praha: Academia, 2009. s. 38 – 44.

¹⁵ Srov. PRUDKÝ, L. *Hodnoty a normy v české společnosti – stav a vývoj v posledních letech*. Praha: Akademické nakladatelství Cerm, s. r. o., 2004. s. 8.

¹⁶ Srov. PRUDKÝ, L. *Inventura hodnot, výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Praha: Academia, 2009. s. 33 – 34.

1.4 Výzkumy hodnotových preferencí na území České republiky a v adolescenci

V další kapitole zmiňuji šetření Karolíny Sakové a Petra Saka, které používám pro srovnání s mým výzkumem žebříčku hodnot. Na předešlou kapitolou také navazují konkrétními výsledky výzkumů probíhajících na území České republiky pro představu i dalších výzkumů hodnot, které byly prováděny v naší republice.

V ČR je zdokumentována řada výsledků empirických sociologických kvantitativních výzkumů hodnot. Jedním z nich je způsob, který používal již při prvních výzkumech **R. Inglehart**, který se uskutečnil v letech 1991 - 2007. Zkoumá 6 hodnot, rodinu, práci, přátele a známé, volný čas, politiku a náboženství. Na stupnici od 1 do 4 mají respondenti určit co je nejméně a nejvíce důležité. Je to pouze částečný souhrn hodnot, ale protože je používán i v mezinárodních výzkumech, může být prováděno srovnání v delších časových úsecích a v rámci evropských zemích. Ze šetření vyplynulo, že nejdůležitější hodnotou je rodina, těsně za ní práce, další v pořadí pak byli přátelé a známí a s malým odstupem volný čas, s velkým odstupem pak politika a náboženství. Po roce 2000 došlo k částečné změně v pořadí hodnot, kdy práce ztratila mírně na důležitosti a přesunula se na třetí místo, až za přátele a známé. *Z trendů vývoje životních hodnot lze vyvozovat také několik poznatků. Klesá důležitost hodnot, které měly nejvyšší váhu jako je například rodina nebo práce. Právě u ní dle podrobnějších rozborů je to způsobeno tím, že práce slouží jen jako „zdroj obživy“ nikoli jako „zdroj seberealizace“ nebo zdroj získávání sociálních kontaktů.*¹⁷

Dalším z výzkumů, který nemůžeme vypustit, jsou **Ad hoc** výzkumy. Mají nedostatek „indikátorů“ pro porovnávání, ale tímto způsobem se prováděla všechna šetření před rokem 1990 v ČR. **D. Slejška** porovnává hodnotové preference a orientace z výzkumů 70. a 80. let. Výsledky jeho šetření jsou hodnotné, ale jejich nevýhodou je nedostatečný rozbor. Slejška ke zkoumání hodnot použil pouze žebříček hodnot, nikoliv odstup mezi jednotlivými roky. Porovnával 21 hodnot. Z výsledků lze říci, že šest srovnávaných hodnot se vůbec nezměnilo, osm jich pokleslo a sedm naopak v žebříčku stouplo. Rozdíly nejsou velké. V některých případech došlo ke změně pouze o jedno

---

¹⁷ Srov. PRUDKÝ, L. *Inventura hodnot, výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Praha: Academia, 2009. s. 233 – 236.

místo. K největší změně došlo v nárůstu důležitosti klidného života bez napětí a rizik a zálib a koníčků. Na druhé straně se snížila důležitost pro volný čas, chaty a auta, život podle svých zájmů a existence peněz a výdělků. Hodnoty zdraví, rodina, mír, živobytí a přátelství, což jsou hodnoty pro bezpečný život v kruhu nejbližších jsou pevné a ustálené. Na nejnižší pozici žebříčku přetrvávají veřejná činnost a technika, inovace. V roce 1984 vznikl datový soubor, který je nejdůležitější z těch, které máme. Byla použita široká škála otázek zkoumající hodnotové preference a orientace respondentů. I zde se potvrdilo, že rodina, blízcí a hodnoty spojené s klidem a bezpečím jsou na předních místech. Na konci žebříčku hodnot se pohybují hodnoty jako například mít možnost podnikat, víra v Boha, veřejný vliv a angažování. Velmi zajímavá je skutečnost, že u hodnoty vzdělání dochází k největšímu rozptylu.¹⁸

Situací hodnotových preferencí se zabýval také **Institut pro výzkum veřejného mínění**. Šetření probíhalo za období od roku 1990 do roku 1999. Hodnoty byly určovány podle čtyřstupňové řady od 1 do 4, kdy nejdůležitější byl stupeň 4. Výsledné pořadí bylo získáváno průměrem, nejvyšší průměr znamená největší důležitost. V tomto šetření se zkoumalo 33 hodnot. Z počátku by se zdálo, že hodnoty v naší společnosti jsou stálé, ale následně se ukazuje, že pouze tři hodnoty se posunuly na vyšší příčku a u ostatních došlo k opačnému pořadí. Z toho vyplývá, že *obecně dochází k poklesu vážnosti, významnosti, důležitosti hodnot, že u nás v dekadě po roce 1990 došlo k poklesu hodnoty hodnot*. Hodnoty, které v žebříčku stouply, jsou „žít příjemně, užívat si, mít čas hlavně na své koníčky, zájmy a pomáhat především své rodině a svým přátelům, tzv. hodnoty sobectví. Hodnoty, které se v žebříčku snížily jsou například pomáhat rozvoji demokracie ve společnosti, pracovat v kolektivu sympatických lidí, prosazovat politiku své strany, hnutí... žít ve zdravém životním prostředí.“¹⁹

Obecně lze tedy říci, že ze srovnání hodnotových preferencí na základě výzkumů vyplývá, že důležitost některých hodnot se přetváří, zvyšuje se význam hodnot jako jsou volný čas a přátelé a známí a viditelně se snižují náboženství, politika a hodnota práce. Toto tvrzení dokládá **měření Evropské hodnoty** z roku 1991 a 1999, **měření životních strategií** z roku 2002 a **výzkum hodnotových orientací vysokoškoláků**, jedná se o

---

¹⁸ Srov. PRUDKÝ, L. *Inventura hodnot, výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Praha: Academia, 2009. s. 173 – 175.

¹⁹ Srov. PRUDKÝ, L. *Hodnoty a normy v české společnosti – stav a vývoj v posledních letech*. Praha: Akademické nakladatelství Cerm, s. r. o., 2004. s. 17 – 19.

studenty prvních ročníků na 11 fakultách českých vysokých škol školního roku 2002/2003. První kdo působí na adolescenty, studenty a mládež při tvorbě jejich hodnot je rodina. Toto dokazuje, že jedinci v pozdní adolescenci a ranné dospělosti mají k rodině pozitivní vztah. Další kdo na studenty silně působí jsou oni sami, na třetím místě jsou to zájmy a zájmové aktivity a čtvrté v pořadí potom jejich přátelé. V pozadí za těmito vlivy jsou „učitelé a spolužáci“ a dokonce ještě před nimi četba, umění, kultura a lásky. Dále se zkoumal zdroj klidu a vyrovnanosti studentů. V roce 1991 zkoumala tyto skutečnosti biblická společnost, která neměla k dispozici odpovědi jako například práce pro druhé nebo milostný vztah takže srovnání není celistvé. Bylo dosaženo následujících poznání doma s rodinou – 41% tázaných, s přáteli – 24,7%, na dovolené, při sportování – 15%, sám mezi lidmi – 5%, práce jako zdroj vnitřního klidu – 4,8%, v kostele – 2,7%, žádný zdroj vnitřního klidu – pouze 2,2%. Tímto se opět potvrzuje, že narůstá důležitost volnočasových aktivit a klesá důležitost práce a náboženskosti. Lehce klesá význam rodiny a narůstá na významu spoléhání na sebe sama.²⁰

Další kdo zkoumal žebříček hodnot mládeže byli **Petr Sak a Karolína Saková**. Jedna z metod, kterou použili, je **metoda, kde pracují s baterií hodnot** a její důležitost dotazovaný určuje za pomoci škály o pěti stupních 1 až 5, kdy pětka znamená největší význam. Věková skupina byla 15 – 30 let.²¹ *Z četnosti byly spočítány pro každou hodnotu indexy jako vážené aritmetické průměry a na základě těchto indexů byla sestavena podle velikostí indexů tabulka.*²²

V roce 1996 byla na prvním místě hodnota zdraví, ta vyjadřuje, že zdraví je základem pro další budoucí život a činnosti. Na druhém místě skončil mír, který jak je zřejmé z výsledku, je pro jedince velmi důležitý. Na třetím místě byla láska a na čtvrtém místě následuje životní partner. Opačné pořadí, konec žebříčku hodnot zaujímá např. společenské podnikání, veřejně prospěšná práce a úplně na závěr je to politická angažovanost s indexem 1,52. Znamená to, že *politická angažovanost je v adolescenci*

---

²⁰ Srov. PRUDKÝ, L. *Hodnoty a normy v české společnosti – stav a vývoj v posledních letech*. Praha: Akademické nakladatelství Cerm, s. r. o., 2004. s. 20 – 22.

²¹ Srov. SAK, P. SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce. Sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha: Svoboda Servis, 2004. s. 10.

²² SAK, P. SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce. Sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha: Svoboda Servis, 2004. s. 10.

nejnižší hodnotou pro všechny generace a věkové sociální skupiny. Mezi poslední a předposlední hodnotou je velmi vysoký rozdíl.²³

V porovnání s výsledky hodnotových preferencí mezi rokem 1996 a 2002 došlo jen k mírným změnám v pořadí hodnot. Devět položek zůstalo na stejné pozici, šest se zvýšilo a šest snížilo plus v roce 2002 přibyla do žebříčku ještě jedna hodnota Bůh, která se umístila na předposledním místě. Na prvním místě zůstalo „zdraví“, na druhém místě se umístila „láska“, která stoupla ze třetího místa a na třetím místě byla hodnota „mír, život bez válek“, který klesl z druhého místa. Tzn. že hodnoty „láska a mír, život bez válek“ si prohodily místa, ale přesto zaujímají stále prvotní místa v žebříčku hodnot. Na posledním místě zůstala opět politická angažovanost.²⁴

Další metodou, kterou P. Sak použil ke zkoumání hodnot v adolescenci a pozdní adolescenci je tzv. **metoda párových hodnot**, která vyjadřuje formu dvou protikladů. Protiklady byly určovány na stupnici od jedné do pěti, přičemž jednička se přiklání k prvnímu názoru a pětka k opačnému názoru, trojka představuje střed názorů a dvojka a čtyřka názor méně vyhraněný. Například ekonomická prosperita – číslo na stupnici 1 X tvorba a ochrana životního prostředí – číslo 5. Nejvyhraněnější reakci ukázaly protiklady drogy patří k životu moderní společnosti X drogy ohrožují společnost kdy byl index 4,1 ve prospěch tvrzení, že drogy ohrožují společnost. Naproti tomu v protikladech právo ženy rozhodovat o svém těhotenství a zákaz interrupce chtějí ženy rozhodovat o svém těhotenství samy (index 1,76).²⁵

---

²³ Srov. SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. s. 69 – 74.

²⁴ SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce, sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha: Svoboda servis, 2004. s. 11.

²⁵ Srov. SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. s. 74 – 77.

2 Adolescence

Po prvním uceleném oddílu Hodnoty, navazuji další větší kapitolou Adolescence. Chci se v ní zaměřit na období dospívání zejména z hlediska morální, hodnotové a světonázorové orientace, socializace a identity adolescentů a zároveň i popsat jejich tělesný vývoj, emocionalitu a poznávací procesy, abych podala ucelený náhled na ně a adolescenci vůbec.

Slovo adolescence bylo poprvé zachyceno již v 15. století a označuje rozmezí mezi dětstvím a dospělostí. Bylo převzato z latiny a v překladu do českého jazyka, tzn. dorůstat, dospívat, mohutnět. V různých oborech se používají pro jedince v adolescenci různá pojmenování, například adolescenti, mládež či dorost.²⁶

Podle Havlíka a Koti je období adolescence velmi dlouhým obdobím, kdy jedinec již není dítě, ale není ještě ani dospělý. Je sice částečně vyspělý po tělesné a duševní stránce, ale ještě stále není připraven na budoucí život, zaměstnání nebo zakládání rodiny.²⁷

Dle Macka *ve vyspělých industriálních zemích probíhají paralelně některé procesy, které období adolescence prodlužují – jednak zrychlení pohlavního zrání (sekulární akcelerace až na počátek druhého decenia, dále prodlužování „přípravy na dospělost“ (specializace ve vzdělávání, množství různorodých požadavků a norem, neurčité a složité sociální prostředí) a v neposlední řadě i zřetelnější existence „adolescentní kultury“ či „stylu života teenagerů“.*²⁸

Macek charakterizuje adolescenci jako určitý časový úsek v životě mladého člověka a je důležité v jakém období se právě nachází. Každá věková hranice je něčím specifická a chování, jednání, schopnosti a vývoj adolescentů se od sebe v určitých obdobích velmi liší. Podle toho se úseky rozdělují na tři rozmezí a to je časná adolescence, do které zapadají adolescenti od 10 do 13 let, střední adolescence 14 až 16 letí, poslední třetí etapa je tzv. pozdní adolescence od 17 do 20 let. První etapa

---

²⁶ Srov. MACEK, P. *Adolescence, psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. s. 11.

²⁷ Srov. HAVLÍK, R. KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2007. s. 55.

²⁸ MACEK, P. *Adolescence, psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. s. 12.

představuje období dětství. A v dalších etapách se jedinec výrazně vyvíjí a to zejména jeho sebereflexe a seberegulace.²⁹

Dle Říčana je počátek adolescence v 15 letech, z chlapce se stává muž a z dívky žena (u chlapců je tento vývoj obvykle opožděnější než u dívek), počátek je také spojen s volbou střední školy či učiliště a přípravou na budoucí povolání. Konec adolescence je těžké určit, protože každý člověk je individuální, některý začne pracovat dříve, jiný zase studuje déle. Koncem adolescence bývá označován 20. (22.) rok.³⁰

Dospíváním se zabývali také Langmeier a Krejčířová. Dospívání rozdělují na dvě základní období pubescenci a adolescenci. Pubescencí se rozumí období již od 11 do 15 let, které dále rozdělují na tzv. prepubertu a vlastní pubertu. V prepubertě se objevují první sekundární pohlavní znaky, rychlejší růst, první měsíčky a první noční ejakulace. U chlapců se tyto znaky projevují o 1 – 2 roky později než u dívek. V pubertě již získávají reprodukční schopnosti. Adolescencí se rozumí období od 15 do 20 či 22 let, je to získání plné reprodukční zralosti, ukončení růstu, děvčata získávají ženské tvary a chlapcům se rýsují svaly, nastupují na učiliště či střední školu, mají častější a hlubší erotické vztahy a mění se zásadně sebepojetí.³¹

Podle Nekonečného adolescence trvá od 16 do 22 let, ale může trvat i déle pokud se bere v úvahu, že adolescence je období mezi dětstvím a dospělostí.³²

Říčan se ve své publikaci zabývá tělesným vývojem adolescentů. U chlapců je ještě viditelný růst do výšky, u dívek již tolik ne. Chlapci přibližně vyrostou ještě o 7cm, dívky o 1cm. Dívky získávají ženské tvary, již se tolik postavou nepodobají chlapcům. Chlapcům začínají růst vousy, ale zároveň se objevuje akné, mutování – změna hlasu, který se nakonec stává hlubším. Roste hladina hormonů. Pokud mají chlapci problémy s výškovým růstem, může u nich nastat problém nazývaný „napoleonský komplex“, to znamená, že si chlapci nedostatek nízkého vzrůstu kompenzují nadměrnou ctižádostivostí, závistivostí, všemi prostředky se snaží získat

---

²⁹ MACEK, P. *Adolescence, psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. s. 12 – 13.

³⁰ Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta životem, vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2004. s. 191 – 192.

³¹ Srov. LANGMEIER, J. KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. s. 139 – 140.

³² Srov. NAKONEČNÝ, M. *Psychologie, přehled základních oborů*. Praha: Triton, 2011. s. 681 – 682.

vedoucí postavení. Dívky naopak řeší svou postavu. Mohou se vyskytnout komplexy například z toho, když jejich postava nemá ženské tvary nebo je příliš velkého vzrůstu.³³

Macek hovoří o emocionalitě v adolescenci. V období adolescence je jedinec citlivější a dochází u něho k nárůstu emocí a změně nálad. V období pohlavního dozrávání dochází ke zvýšení emoční lability, což souvisí především s hormonálními změnami. Dochází k častým změnám nálad a střídání aktivního stylu života s nechtutí a nezájmem. Toto období je označováno obdobím puberty, u každého adolescenta probíhá puberta rozdílně.³⁴ *Z transkulturálních srovnání dále vyplývá, že v moderních (industriálních a demokratických) společnostech je počet adolescentů, kteří procházejí celým obdobím adolescence bez větších emočních problémů a krizí výrazně vyšší, než počet těch, kteří problémy zažívají.*³⁵ Ubývání a tzv. odeznívání náladovosti a vysoké lability přichází v popubertálním období, ve střední a pozdní adolescenci. Jedinec se tak stává klidnější a získává kontrolu nad sebou samým. Toto období se označuje jako období prvního vystřízlivění, které vyplývá z prvních neúspěchů nebo z nesplnění nějakých snů.³⁶

Důležité pro adolescenty je kamarádství, s kamarády komunikují, snaží se naslouchat jeden druhému, společně řeší různé problémy, týkající se například smyslu života. Zároveň mají potřebu být i sami. Velkým zájmem adolescentů je čtení, zde získávají odpovědi na otázky o životě, lidech a na základě diskuzí s druhými si vytváří svůj vlastní názor. Někdy nahrazují čtení média, která mladým názory podsouvají a tím jejich objektivní myšlení zatemňují. Důležité jsou koníčky, na kterých se adolescenti sami svou činností podílejí. Jedná se například o sport, hudbu, snaha o psaní knih... Toto napomáhá adolescentovi vytvořit si vztahy k druhým, poznat svou identitu, kam směřuje, projevit své city a najít své místo v životě...³⁷

Poznávacími procesy u adolescentů se zabývá Kuric. Tvrdí, že nejvíce se u adolescenta mění psychika. Přechází z puberty a „naivní romantičnosti“ a vstupuje do

---

³³ Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta životem, vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2004. s. 193 – 194.

³⁴ Srov. MACEK, P. *Adolescence, psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. s. 59.

³⁵ MACEK, P. *Adolescence, psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. s. 59.

³⁶ Srov. MACEK, P. *Adolescence, psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. s. 60.

³⁷ Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta životem, vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2004. s. 200 – 202.

skutečného života. Svět okolo sebe dokáže posuzovat jako dospělý člověk. Zvyšuje se u něho soustředěnost. Až do 25 let se stále rozvíjí paměť a logické myšlení. Občas se v adolescenci objevuje povrchnost, která je způsobena z nedostatku zkušeností nikoliv z nedostatku rozumu. V adolescenci stále stoupá rozumové myšlení, což se projevuje tím, že adolescent si brání své myšlenky a to, o čem je přesvědčen a podává logické vysvětlení. Dokáže problém logicky rozebírat a definovat a přestože se v mnohých případech mýlí, z důvodu méně zkušeností, zkoumají své myšlenky. Konkrétní pojmy chápou adolescenti se samozřejmostí, problémy jim dělají pojmy abstraktní, především morální. Velký vliv na každého jedince a jeho rozumový a duševní vývoj má škola.³⁸

2.1 Morální, hodnotová a světonázorová orientace v adolescenci

Hodnotové preference a žebříček hodnot, kterými jsem se zabývala v předchozích kapitolách, však v období adolescence teprve vznikají, rozvíjejí se a prohlubují. Myšlenky, cíle a hodnoty si adolescenti pomalu přisvojují. Důležité jsou pro ně otázky týkající se smysluplnosti života, snaží se zkoumat hodnoty v jejich hloubce a podstatě a hledají, jaký smysl mají pro jejich život.

Výzkumem hodnot adolescentů se zabývala Popelková a zkoumala tyto hodnoty podle toho, jak je využíván volný čas. Hodnoty se lišili podle toho, zda-li se jednalo o děti z křesťanských rodin nebo z rodin ateistických. U rodin, které vyznávají křesťanské ideály, vystoupily do popředí hodnoty přátelství, láska, náboženská víra a rodina, kdežto u opačných rodin to byly spíše materiální hodnoty.³⁹

Adolescentní jedinec si vytváří vlastní názor na dění okolo sebe i na sebe samého. Hodnotí sebe i své okolí. Zaměřuje se na sebe, na charakterové vlastnosti, na svou morálku, snaží se jednat podle svých mravních zásad. *Adolescent uvažuje o otázkách dobra a zla, o morálce, o složitých vztazích mezi jednotlivcem a kolektivem, o cíli a smyslu lidského života apod.* Názory na ostatní vyjadřuje s rozvahou a zkoumá jedince

---

³⁸ Srov. KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2001. s. 114 – 115.

³⁹ Srov. KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2001. s. 117.

do hloubky podle jeho vlastností a činností. Je pro ně důležité, aby dospěli, to co říkají, také vykonali.⁴⁰

Pro správný vývoj adolescentů je zapotřebí, aby se rodiče a učitelé snažili pochopit jejich názory, aby se k nim nechovali nadřazeně. Na negativní vývoj adolescentů má také vliv špatné fungování rodiny (pití alkoholu, užívání drog, rozvrácená manželství...)⁴¹

Podle Říčana se adolescenti zpočátku snaží dělat vše co je správné, dodržovat veškeré mravní zásady a zároveň požadují, aby se tak chovali i ostatní. S postupem času zjistí, že ne všechna pravidla lze vždy dodržet a to může mít negativní vliv na jejich osobnost. Může se to projevovat egoismem nebo se navenek nechovají podle svých přesvědčení.⁴²

2.2 Socializace

Ve své práci se zabývám adolescenty. Chtěla bych zde popsat změny v jejich sociálním postavení, jaké nejdůležitější mezníky ovlivňují jejich vývoj a jak se za pomoci dalších procesů vyvíjejí.

Vágnerová konstatuje, že *změnu sociálního postavení signalizují v období rané adolescence dva důležité sociální mezníky. Je to především ukončení povinné školní docházky a volba dalšího profesního směřování, dále je to získání občanského průkazu v 15 letech.*⁴³

Langmeier a Krejčířová popisují, že v průběhu adolescence by mělo dojít k určitému osamostatnění jedince, tzv. procesu emancipace a měl by se postupně připravovat na svůj budoucí rodinný život. Vztahy mezi adolescenty a rodiči by měly být stále v souladu a nenarušeny.⁴⁴ Stašová uvádí (Kraus, Poláčková et al, 2001), aby nedocházelo ke konfliktům, neměly by vztahy fungovat na základě příkazů a rozkazů, ale mělo by docházet ke vzájemným konverzacím, komunikaci a společným řešením

---

⁴⁰ Srov. Tamtéž, s. 117.

⁴¹ Srov. KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2001. s. 118 – 119.

⁴² Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta životem, vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2004. s. 210 – 212.

⁴³ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. s. 346.

⁴⁴ Srov. LANGMEIER J. KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. s. 149.

určitého problému.⁴⁵ U každého adolescenta se proces emancipace liší. V některých případech je však situace tak vyhrocena, že dojde až k nenávisti či rozchodům, naopak v obrácených případech se adolescenti od rodiny neodloučí. Velký význam v procesu emancipace má pro adolescenty navazování vztahů k vrstevníkům. Jsou to počátky budoucích vztahů trvalejšího charakteru.⁴⁶

První je skupinová izosexuální fáze. V této fázi pubescenti vytvářejí skupiny složené buď jen z hochů nebo jen z dívek. Hoši opovrhují dívkami, dívky zase chlapci a nezajímají se o stejné věci. **Druhou fází je individuální izosexuální fáze.** V této fázi se jedinci více citově sblíží s druhým jedincem stejného pohlaví. Vytvářejí mezi sebou větší přátelství, které vydrží často až do pozdního dospělého věku. **Třetí je přechodná etapa.** V této etapě se již pubescenti začínají zaměřovat na opačné pohlaví. Nadále přetrvává skupina a toto zaměření na opačné pohlaví probíhá z dálky. **Čtvrtá je heterosexuální fáze polygammí.** Na přelomu pubescence a adolescence se již jedinci scházejí s opačným pohlavím. Toto setkávání je založeno na důvěře. Probíhá mezi nimi flirtování a získávají první sexuální zkušenosti. **Poslední pátou fází je fáze zamilovanosti.** Až v této fázi se vztah s druhou osobou stává stálým a na konci adolescence nebo na prahu dospělosti začínají jedinci přemýšlet o manželství a vlastní rodině.⁴⁷

Macek konstatuje, že neméně důležité jsou vztahy mezi sourozenci. Záleží například na tom, jaký je mezi sourozenci věkový rozdíl, kolik sourozenců žije v jedné rodině nebo jedná-li se o děvčata nebo chlapce. Nejméně fungují vztahy mezi sourozenci, kteří mají mezi sebou malé věkové rozdíly, přibližně dva až tři roky. Naopak sourozenci, kteří mají buď malý nebo naopak velký věkový rozdíl si rozumí lépe. Obecně platí, že například děvčata jsou jako sourozenci citovější. Sourozenci s věkovým rozdílem jeden rok a méně a naopak sourozenci s větším rozdílem například čtyři roky a více si rozumějí a jejich vztahy fungují lépe. Dále také platí, že sourozenci s velkým věkovým rozdílem slouží jako mezičlánek mezi rodičem a mladším sourozencem.⁴⁸

---

⁴⁵ Srov. KRAUS, B. POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001. s. 81.

⁴⁶ Srov. LANGMEIER J. KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. s. 150.

⁴⁷ Srov. LANGMEIER, J. KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. s. 150 – 151.

⁴⁸ Srov. MACEK, P. *Adolescence, psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. s. 70 – 71.

V období adolescence Nakonečný popisuje *subkulturu mládeže a dočasnou účast na ní, která je často však spíše jen výrazem protestu proti konvenci a potřeby diferencovat se od převažujících společenských standardů a životních stereotypů. Její součástí je i zvýšená náchylnost k užívání drog a hledání neobvyklých zážitků vůbec. Charakteristickou oblastí je zejména účast na diskotékové subkultuře, která pohlcuje množství volného času a dává možnosti jakéhosi novodobého dionýství (orgiastických zážitků z poslechu hudby a z „odvážaného sexu“). Někteří adolescenti se dočasně stali ideovými extremisty a revolucionáři, ale často jen proto, že se také stali „outsidery“ (skinheady apod.).*⁴⁹

I Říčan hovoří o tom, že adolescenti mají svoji kulturu, do které patří jejich vyjadřování, hudba, kterou poslouchají, styl oblečení, které nosí a životní filosofie.⁵⁰

2.3 Identita v adolescenci

V závěrečné kapitole své práce bych se chtěla zaměřit na nalézání identity, nalézání sama sebe nebo utváření osobnosti, protože to vše se pak odrazí na žebříčku hodnot každého jedince.

Dle Říčana je období adolescence typické a nejdůležitější pro utváření osobnosti každého jedince. Adolescent chce poznávat, kde bude jeho místo ve společnosti, jaký bude jeho budoucí život, jakým směrem se bude ubírat, ale zároveň zkoumá do hloubky i svou osobu a snaží se porozumět svým citům. Dále Říčan rozlišuje dvě hlediska identity. Prvním je **formální hledisko**, kdy člověk usiluje o to, aby jeho život byl plynulý, nebyl chaotický, aby plně odpovídal za to, co dělá, za své skutky a jednal sám za sebe. Druhým je **obsahové hledisko (aspekt)**, kdy jedinec řeší to, čeho chce v životě dosáhnout, chce se svobodně rozhodovat a dodržovat dobré mravy a záleží mu na tom, co dovede, jak je schopný a jak se prosadí mezi vrstevníky. Tato dvě hlediska znamenají **nalézání a budování identity**. Je to jakýmsi experimentováním v hledání toho, kdo jsem. Příkladem může být změna studijního oboru, časté obměňování sportovních aktivit nebo jiných činností.⁵¹

---

⁴⁹ NAKONEČNÝ, M. *Psychologie, přehled základních oborů*. Praha: Triton, 2011. s. 682.

⁵⁰ Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta životem, vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2004. s. 193.

⁵¹ Srov. ŘÍČAN, P. *Cesta životem, vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2004. s. 217 – 224.

J. Marcia v souvislosti s identitou navazuje na Eriksona, který se zabýval obdobím odkladu dospělosti, tzv. adolescentním moratoriem. Operuje s 2 faktory. Prvním je krize (exploration) - hledání a druhým je závazek (commitment). Na základě toho, zda krize proběhla či neproběhla a závazek se vyskytuje či nikoliv rozlišil 4 stavy identity.⁵²

Prvním ze čtyř stavů je **difúzní (rozptýlená) identita**, kdy krize neproběhla a závazek se nevyskytuje. Pro takového jedince není důležité sebeurčení. Nechá se lehce zmanipulovat ostatními stejného věku, není stálý ve svých postojích, vše dělá proto, aby se zavděčil druhým a od toho se pak odvíjí i to, jak sám sebe hodnotí. Druhým je **status náhradní identity či předčasného uzavření (foreclosure)**, závazky se vyskytují, ale krize neproběhla. Tento jedinec nezpochybnil autoritu, vše od ní přijímá, bez vlastního názoru a zhodnocení. Dalším, třetím je **status moratoria**. A posledním, čtvrtým stavem je **status získání či dosažení identity (identity achievement)**, tzn. krize proběhla, závazek se vyskytuje.⁵³ *Spojuje tak svoji minulost, přítomnost a budoucnost ve smysluplný celek, zažívá kontinuitu a sebeakceptaci, posiluje svoje já a v konečné fázi je schopn sexuální identity.*⁵⁴

J Marcia říká, že je důležité, aby status moratoria předcházel statusu získání identity. Všechny čtyři výše popsané formy identity jsou typické pro adolescenta a je i normální, že v jedné sféře života se nachází v jedné formě identity a v jiné sféře života v jiné formě. Př.: Difúzní identita je ve sféře sexuality a naopak status moratoria je v pracovním zaměření.⁵⁵

---

⁵² Srov. MACEK, P. *Adolescence, psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. s. 25.

⁵³ Srov. MACEK, P. *Adolescence, psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. s. 25 – 26.

⁵⁴ MACEK, P. *Adolescence, psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. s. 26.

⁵⁵ Srov. MACEK, P. *Adolescence, psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. s. 26.

3 Cíl výzkumu a stanovení hypotéz

Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit žebříček hodnot u adolescentů od 15 do 23 let na Prachaticku a Českobudějovicku.

Hypotéza č. 1

Předpokládám, že hodnotové preference v mém žebříčku hodnot u mládeže ve věku 15 – 23 let v roce 2015 se s ohledem na společenský vývoj budou lišit od hodnotových preferencí adolescentů zjišťovaných v roce 2002.

Hypotéza č. 2

Do úvodu hypotézy č. 2 bych chtěla říci, že si myslím, že hodnota zdraví bude na první pozici, protože díky ní není člověk ničím omezován a může žít plnohodnotný život.

Předpokládám, že na prvním místě hodnotového žebříčku u adolescentů ve věku 15 – 23 let v roce 2015 bude hodnota zdraví.

Hypotéza č. 3

Důvodem, proč jsem zvolila hypotézu č. 3 je to, že politická angažovanost již tradičně zaujímá poslední místo v žebříčcích hodnot (viz kapitola 1.4.).

Předpokládám, že poslední místo žebříčku hodnot u adolescentů ve věku 15 – 23 let v roce 2015 připadne politické angažovanosti.

Hypotéza č. 4

Lidé v dnešní době mohou svobodně přiznat svou víru, proto jsem vytvořila hypotézu č. 4, viz pod tímto textem.

Předpokládám, že hodnota bůh zaujme u adolescentů ve věku 15 – 23 let v roce 2015 vyšší příčku v žebříčku hodnot než v roce 2002.

Hypotéza č. 5

Potvrzení hypotézy směřování k egoismu a materiálním hodnotám bude signalizovat vzestup v pořadí hodnot u egoismu „uspokojování svých zájmů, koníčků“ a „úspěšnost v zaměstnání“ a u materiálních hodnot „plat a další příjmy“ a „majetek“.

Domnívám se, že věkové skupiny 15 – 23 let v roce 2015 směřují spíše k egoismu a materiálním hodnotám, než věkové skupiny 15 – 23 let v roce 2002.

3.1 Metodika vlastního výzkumného šetření

Popis výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek respondentů byl tvořen adolescenty ve věku od 15 do 23 let z prachatického a českobudějovického okresu. Výzkumný vzorek byl složen ze 100 respondentů, z toho 45 mužů a 55 žen.

Tabulka 1 - Rozdělení respondentů (adolescentů) podle věku a pohlaví

Věk	Pohlaví				Celkem	
	muž		žena			
a) 15	11	11%	6	6%	17	17%
b) 16	4	4%	5	5%	9	9%
c) 17	5	5%	6	6%	11	11%
d) 18	10	10%	9	9%	19	19%
e) 19	3	3%	4	4%	7	7%
f) 20	4	4%	2	2%	6	6%
g) 21	4	4%	6	6%	10	10%
h) 22	4	4%	7	7%	11	11%
i) 23	0	0%	10	10%	10	10%
Celkem	45	45%	55	55%	100	100%

Nejvíce respondentů výzkumného vzorku bylo osmnáctiletých (19%) a patnáctiletých (17%). Nejméně respondentů výzkumného vzorku tvořili dvacetiletí (6%). Největší zastoupení ve výzkumném vzorku měli muži ve věku 15 let (11%), 18 let (10%), ženy ve věku 23 let (10%). Žádné zastoupení ve výzkumném vzorku neměli muži ve 23 letech, žádný dotazník z této věkové skupiny neměl návratnost. Další nejmenší zastoupení ve výzkumném vzorku měli ženy ve věku 20 let (2%) a muži ve věku 19 let (3%).

Tabulka 2 - Rozdělení respondentů (adolescentů – mužů a žen) podle vzdělání

Vzdělání	Pohlaví				Celkem	
	muži		ženy			
a) ZŠ	11	11%	6	6%	17	17%
b) SOU	12	12%	4	4%	16	16%
c) SŠ s maturitou	5	5%	11	11%	16	16%
d) gymnázium	5	5%	8	8%	13	13%
e) VOŠ	7	7%	13	13%	20	20%
f) VŠ	5	5%	13	13%	18	18%
Celkem	45	45%	55	55%	100	100%

Nejvíce respondentů mělo vyšší odborné vzdělání (20%), vysokoškolské (18%) a základní (17%). Největší zastoupení ve výzkumném vzorku měli respondentky s vysokoškolským a vyšším odborným vzděláním (13%) a respondenti se středním odborným učilištěm (12%) a základním vzděláním (11%). Nejmenší zastoupení ve výzkumném vzorku měla mládež studující na gymnáziu (13%).

Metody a techniky výzkumu

Šetření probíhalo metodou terénního výzkumu pro výběr respondentů. K výzkumu byla použita metodika Petra Saka a Karolíny Sakové, která pracuje s „baterií hodnot“, kdy respondent, to jak je pro něj hodnota důležitá, určí na hodnotící škále od jedné do pěti, kdy pětka má největší význam. Z četnosti odpovědí byly poté vypočítány pro všechny hodnoty indexy jako vážené aritmetické průměry. Pro výzkum byla použita technika „dotazník“.

Sběr a vyhodnocování dat

Dotazník byl mnou osobně rozdáván žákům na základních školách v devátém ročníku a studentům na středních odborných učilištích, středních školách s maturitou, gymnáziích, vyšších odborných školách a vysokých školách. Žákům a studentům bylo vždy vysvětleno, jak dotazník vyplnit a na následné vyplnění byl určen čas patnáct minut. Ze získaných odpovědí jsem poté vypočítávala pro všechny hodnoty indexy jako vážené aritmetické průměry a ze získaných výsledků, pro lepší přehled vytvořila tabulky a grafy, které jsem pak porovnávala s výsledky P. Saka a K. Sakové.

3.2 Výsledky výzkumu

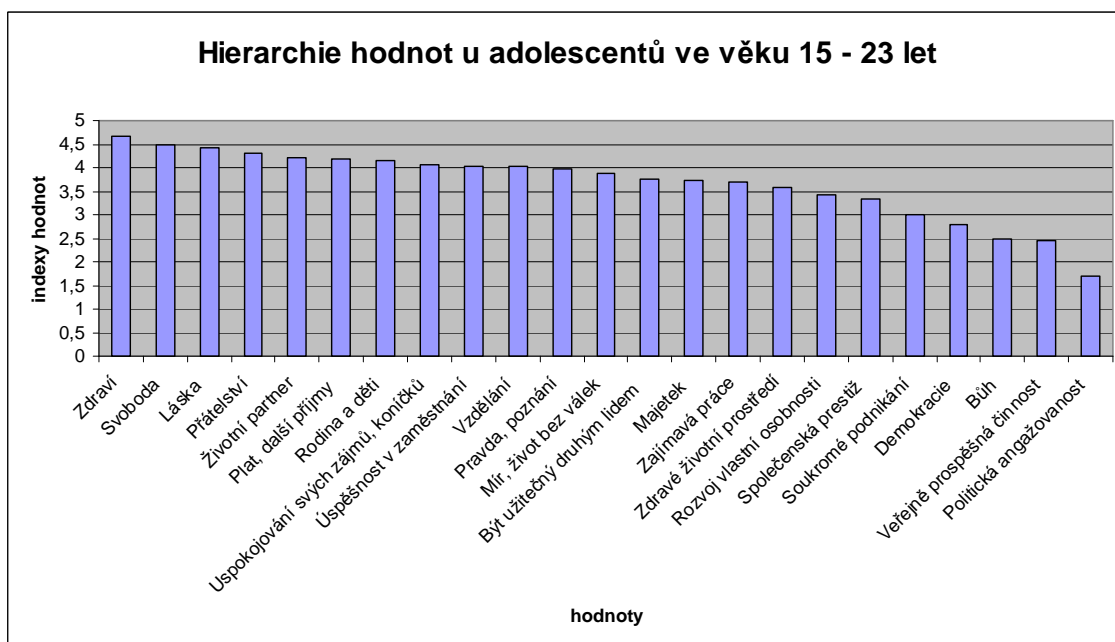
Tabulka 3 - Žebříček hodnot u mládeže ve věku 15 – 23 let z roku 2002 podle P. Saka a K. Sakové

Indexy hodnot ve věkových skupinách - 2002			
Hodnoty	Věkové skupiny		
	15 - 18	19 - 23	Celkem
Zdraví	4,76	4,87	4,82
Láska	4,64	4,68	4,66
Mír, život bez válek	4,55	4,64	4,60
Životní partner	4,39	4,65	4,52
Svoboda	4,58	4,56	4,57
Přátelství	4,55	4,58	4,57
Rodina a děti	4,16	4,48	4,32
Zdravé životní prostředí	4,24	4,43	4,34
Demokracie	4,42	4,37	4,40
Pravda, poznání	3,97	4,20	4,09
Zajímavá práce	4,01	4,06	4,04
Rozvoj vlastní osobnosti	3,99	3,98	4,00
Plat, další příjmy	3,93	3,98	3,96
Úspěšnost v zaměstnání	3,90	3,88	3,89
Vzdělání	3,97	3,77	3,87
Uspokojování svých zájmů, koníčků	3,84	3,86	3,85
Být užitečný druhým lidem	3,51	3,79	3,65
Majetek	3,55	3,58	3,57
Soukromé podnikání	3,10	2,55	2,83
Společenská prestiž	2,76	2,70	2,73
Veřejně prospěšná činnost	2,39	2,41	2,40
Bůh	1,96	2,39	2,18
Politická angažovanost	1,60	1,54	1,57

Tabulka 4 - Hierarchie hodnot u adolescentů ve věku 15 – 23 let – rok 2015

Hodnoty	Indexy hodnot
Zdraví	4,67
Svoboda	4,47
Láska	4,41
Přátelství	4,31
Životní partner	4,21
Plat, další příjmy	4,18
Rodina a děti	4,16
Uspokojování svých zájmů, koníčků	4,07
Úspěšnost v zaměstnání	4,04
Vzdělání	4,02
Pravda, poznání	3,98
Mír, život bez válek	3,87
Být užitečný druhým lidem	3,75
Majetek	3,72
Zajímavá práce	3,69
Zdravé životní prostředí	3,59
Rozvoj vlastní osobnosti	3,42
Společenská prestiž	3,33
Soukromé podnikání	3,01
Demokracie	2,8
Bůh	2,48
Veřejně prospěšná činnost	2,46
Politická angažovanost	1,69

Obrázek 1 - Graf č. 1 – Hierarchie hodnot u adolescentů ve věku 15 – 23 let

První místo v žebříčku hodnot adolescentů ve věku 15 – 23 let obsadila hodnota „**zdraví**“ s indexem 4,67. Vysoký počet respondentů 76 % volilo na škále odpovědí nejvyšší možnou, číslo 5. Vysvětlením, proč je u adolescentů v tomto věku hodnota zdraví na nejvyšším místě může být to, že když je člověk zdravý, tak není ničím omezován a může dělat veškerou práci, činnosti a aktivity, které ho lákají.

Druhé místo obsadila hodnota **svoboda** s indexem 4,47 s 63 % zastoupením nejvyšších odpovědí 4 a 5 na hodnotící škále. Myslím si, že je to proto, že je v dnešní době svoboda téma, o kterém se hodně povídá v médiích, často je porušována, například útoky islamistů na západní země... Asi nikdo nechce žít tak, aby byl někým omezován či ohrožován. Lidé jsou možná také poznamenáni dřívější dobou, před revolucí, za socialismu a komunismu, kdy nemohli například cestovat či si dopřát co by chtěli, protože by je za to čekali tresty a říkají to i svým dětem, dnešním adolescentům.

Na třetím místě je hodnota **láska** s indexem 4,41 a také s vysokým 60 % zastoupením nejvyšší odpovědi 5. Láska nejspíš činí život adolescentů bohatším, když mohou dělat věci, které mají rádi a naplňují je s někým pro ně blízkým. Život je i jednodušší, pokud mají někoho, kdo je miluje, komu mohou důvěřovat, svěřit se se svými starostmi či problémy.

Na čtvrtém místě je hodnota **přátelství** s indexem 4,31. Podobně jako láska ji adolescenti mohou chápat jako zpestření jejich života. Také se lépe zapojují do společenského, sociálního života, když vytvářejí přátelské vztahy s druhými lidmi. Mohou tak najít i svou lásku.

Páté místo obsadila hodnota **životní partner** s indexem 4,21. Adolescenti hledají lásku a zároveň přemýšlejí do budoucnosti o tom, že by chtěli najít partnera, s kterým si natolik dobře porozumí, že by s ním život mohli prožít až do konce.

Šesté místo obsadila hodnota **plat, další příjmy** s indexem 4,18. Adolescenti si nejspíše uvědomují, že je důležité mít práci a vydělávat peníze, protože, nikdo jim nedá nic zadarmo. Pokud si nevydělají peníze, tak si nebudou moci koupit, co potřebují nebo o co mají zájem...V nejhorsím případě nebudou mít co jíst, či kde bydlet.

Šesté místo obsadila hodnota **rodina a děti** s indexem 4,16. Umístění této hodnoty by se mohlo chápat i jako souvislost s dvěma předcházejícími hodnotami (plat,

další příjmy a životní partner). Tedy, že adolescenti přemýšlejí nad tím, že nejprve chtějí někoho, komu na nich bude záležet, budou pár, který se bude navzájem podporovat, dělat věci, které mají oba rádi. A zároveň přemýšlejí tak, že pokud si chtějí založit rodinu a mít děti, měli by být finančně zajištěni, aby svou rodinu uživili. Nebo jen proto, že rodina a děti budou činit jejich život bohatším, tvořit jejich budoucnost.

Na osmém místě je hodnota **uspokojování svých zájmů a koníčků** s indexem 4,07. Pro adolescenty je určitě důležité uspokojovat své zájmy a koníčky. Jejich život pak není tak nudný a zároveň rozvíjí svou osobnost pokud se o něco zajímají, získávají nové sociální kontakty.

Na devátém místě je hodnota **úspěšnost v zaměstnání** s indexem 4,04. Na jedné straně je zajímavé, že tato hodnota je o stupeň výše než hodnota vzdělání, protože všichni respondenti (adolescenti) byli studenty, a také proto, že v dnešní době při přijímání do zaměstnání zaměstnavatelé dávají přednost lidem s vyšším vzděláním. Na druhé straně je to možná srozumitelné, protože hodnota plat, další příjmy se umístila na šesté pozici. Také adolescenti mívají různé brigády, ve kterých chtějí být úspěšní, aby si je udrželi, pokud jsou v nich spokojeni. Studium zabere jen část našeho života, pokud do toho nebudeme zahrnovat pozdější sebevzdělávání, kdežto práce je důležitá po celý zbytek našeho života.

Na desátém místě je hodnota **vzdělání** s indexem 4,02. Tato hodnota se pohybuje přibližně ve středu tabulky, takže adolescenti si uvědomují, že mít nějaké vzdělání je důležité, aby získali zaměstnání a měli příjem pro uspokojení svých potřeb.

Na jedenáctém místě se umístila hodnota **pravda, poznání** 3,98. Už zde jednoznačně nepřevažují odpovědi 4 a 5, ale již i odpovědi 3, tedy ne úplně jednoznačné. Adolescenti mají potřebu mít nějaké přesvědčení, podle kterého se pak odvíjí jejich myšlenky a názory.

Na dvanáctém místě se umístila hodnota **mír, život bez válek** s indexem 3,87. I zde je již větší četnost odpovědí na hodnotící škále s číslem 3. Tato hodnota adolescentům určitě není lhostejná, pohybuje se ve středu žebříčku hodnot a nikoliv na konci. Přední pozice nezaujímají proto, že žijeme na území, kde se neválčí. Různé války a spory vidíme jen z médií. Historické války, už znají jen z dějepisu ve škole a příliš si

je neuvědomují. Jelikož válku nepoznali na vlastní kůži, neuvědomují si důležitost klidu zbraní..

Na třináctém místě se umístila hodnota **být užitečný druhým lidem** s indexem 3,75. Každý člověk i adolescent spíše ve starším věku již začíná mít potřebu se postarat o někoho dalšího, dítě, rodiče, kteří se o něj starali a ne, aby byl pořád jen on sám opečováván. Přichází to s věkem, s přibývajícím rozumem. Postupně je opouští jakýsi egoismus, že by se mělo vše řídit podle nich. Možná tedy proto, že v dotazníkovém šetření byli zastoupeny i mladší skupiny adolescentů, pohybuje se tato hodnota spíše uprostřed, než výše.

Hodnota **majetek** je na čtrnácté pozici s indexem 3,72. Největší zastoupení odpovědí na hodnotící škále je 3, 4, 5. Myslím si, že potřeba adolescentů mít majetek hodně záleží na typu člověka. Někdo je více na materiální věci, někdo méně. Důvodem může být finanční situace v rodině. Adolescent, který žije v přepychu si život bez drahých, luxusních věcí představí jen stěží, kdežto mladý člověk z chudší rodiny se bez drahých věcí obejde a jsou pro něho důležitější hodnoty duševní.

Hodnota **zajímavá práce** je na patnácté pozici s indexem 3,69 a nejvyšším počtem odpovědí na hodnotící škále 3. Tato hodnota není tak vysoko jako hodnoty plat, další příjmy a úspěšnost v zaměstnání. Adolescenti zřejmě spíše přemýšlejí o tom, mít peníze, uživit se a udržet si úspěch v zaměstnání a často z těchto důvodů přijmou pracovní příležitosti lépe placené, ale pro ně méně zajímavé.

Hodnota **zdravé životní prostředí** je na šestnácté pozici s indexem 3,59. Tato hodnota je již blíže ke konci hodnotového žebříčku, možná proto, že respondenti jsou z Českobudějovicka a Prachaticka, kde je životní prostředí méně znečištěné než v jiných oblastech například v Ostravě a neuvědomují si jeho důležitost.

Sedmnácté místo obsadila hodnota **rozvoj vlastní osobnosti** s indexem 3,42. S největším zastoupením odpovědí na hodnotící škále 3. U adolescentů je to individuální. Záleží na vzdělání, rodině, ve které vyrůstal, na přátelích, se kterými se stýká...

Osmnácté místo obsadila hodnota **společenská prestiž** s indexem 3,33. Odpovědi respondentů jsou rovnoměrně rozvrženy od 1 do 5 na hodnotící škále. Dá se tedy říci, že

záleží na osobnosti každého adolescenta. Někdo se opravdu snaží, aby byl společensky významný, jiného je tato hodnota nevýznamná, nerad se projevuje na veřejnosti.

Devatenácté místo obsadila hodnota **soukromé podnikání** s indexem 3,01. Hodnocení této odpovědi je podle respondentů opět rovnoměrně rozvrženo na hodnotící škále. Důvodem může být nedostatek životních zkušeností nebo obava z rizika podnikání..

Na dvacátém místě, čtvrtém od konce, je hodnota **demokracie** s indexem 2,8. A s nejvyšším obsazením odpovědí 1, 3 a 5.

Na dvacátém prvním místě je hodnota **Bůh** s indexem 2,48. Nejvyšší obsazení odpovědí je číslo 1 a druhé nejvyšší 3. Z odpovědí tři může vyplývat, že jsou na vážkách, jestli Bůh existuje, či ne a z odpovědi č. 1 může být patrné, že jsou nevěřící.

Na dvacátém druhém místě, předposledním, je hodnota **veřejně prospěšná činnost** s indexem 2,46. S nejvyšším zastoupením odpovědí 1. Dnešní adolescenti nemají, až na výjimečné jedince, potřebu ani zájem veřejně vykonávat nějaké prospěšné činnosti.

Na posledním místě, dvacátém třetím se stejně jako dle předešlých výzkumů umístila hodnota **politická angažovanost** s indexem 1,69.

V žebříčku hodnot jsem si stanovila hodnoty, které naznačují směr k egoismu, zdůrazňování sebe sama a náklonnost k materiálním hodnotám. Jedná se o „plat a další příjmy, uspokojování svých zájmů koníčků, úspěšnost v zaměstnání, majetek“. Nejvíce je rozdíl patrný u hodnoty **uspokojování svých zájmů, koníčků**, kde došlo k posunu z 16. místa s indexem 3,85 na 8. místo s indexem 4,07 v pořadí žebříčku. Vysoký posun se též zobrazil i hodnoty **plat, další příjmy**. Z pozice 13 s koeficientem 3,96 na 6. místo s koeficientem 4,18. O něco menší, ale též významný posun zaznamenaly další dvě hodnoty. **Úspěšnost v zaměstnání** ze 14. místa, koeficient 3,89 na 9., s koeficientem 4,04, tedy posun o pět příček. O čtyři místa vzhůru se posunula hodnota **majetek** z 18. místa, koeficient 3,57 na 14. místo, koeficient 3,72.

3.3 Vyhodnocení hypotéz

Hypotéza č. 1

Hypotéza byla potvrzena. Hodnoty v hodnotovém žebříčku adolescentů ve věku 15 – 23 let v roce 2015 se liší s ohledem na společenský vývoj od žebříčku hodnot adolescentů ve věku 15 – 23 let z roku 2002 P. Saka a K. Sakové.

Hypotéza č. 2

Hypotéza č. 2 byla potvrzena. Hodnota zdraví se umístila na prvním místě ve výzkumu prováděném Sakem a Sakovou u adolescentů ve věku 15 – 23 let i v mém vlastním výzkumu u stejné věkové skupiny v roce 2015.

Hypotéza č. 3

Hypotéza č. 3 byla potvrzena. Politická angažovanost se v porovnávaných výzkumech umístila vždy na posledním místě.

Hypotéza č. 4

Hypotéza č. 4 byla také potvrzena. Výsledek vypovídá o tom, že adolescenti tohoto věku jsou poměrně ateističtí, nicméně, posun o jednu příčku vzhůru může odrážet porevoluční svobodu, možnost prosadit svůj názor a bez postihu přiznat svou víru.

Hypotéza č. 5

Hypotéza č. 5 byla potvrzena. Stanovené hodnoty, které v žebříčku hodnot vyznačovaly směr k egoismu a náklonnost k materiálním hodnotám se posunuly do popředí.

3.4 Diskuze

V této kapitole uvádím porovnání výsledků mého vyhodnoceného výzkumu žebříčku hodnot u adolescentů ve věku 15 – 23 let z roku 2015 s výsledky výzkumu žebříčku hodnot u adolescentů ve věku 15 – 23 let Petra Saka a Karolíny Sakové z roku 2002. Dále jsem doložila tyto výsledky zkoumáním dalšími výzkumy hodnot, které uvádí odborná literatura a internet.

Překvapivým zjištěním je, že pouze čtyři hodnoty **zdraví, rodina a děti, soukromé podnikání a politická angažovanost** zůstaly v žebříčku hodnot na stejných pozicích. U některých hodnot došlo pouze k malým změnám. Pouze o jednu pozici klesly v mém žebříčku hodnot **láska, životní partner, pravda a poznání, veřejně prospěšná činnost**. Podle mého názoru tento nepatrný rozdíl nenaznačuje, že by názory na tyto hodnoty byly nějak rozdílné. Dalo by se říci, že jsou téměř na stejných pozicích. S o něco vyšším poklesem se umístily hodnoty **zajímavá práce**, která klesla o čtyři místa. Domnívám se, že pokles může vyjadřovat například vidina finančního ohodnocení před prací, která člověka uspokojuje nebo naplňuje. **Rozvoj vlastní osobnosti** poklesl o pět míst, tento pokles vyplývá z kvality způsobu života, z dovedností, znalostí a schopností člověka. S malým vzestupem o jednu příčku vystoupila hodnota **bůh**, o dvě příčky **společenská prestiž a přátelství** a o tři pozice si polepšila **svoboda**. O čtyři příčky vystoupaly hodnoty **majetek a být užitečný druhým lidem** a nejvíce se posunuly směrem vzhůru **úspěšnost v zaměstnání a vzdělání**. Domnívám se, že tyto hodnoty by mohly být i vzájemně propojeny, že vzdělání je v dnešní době důležité pro získání zaměstnání a úspěšnost v něm. K velkému poklesu v žebříčku došlo u hodnoty **zdravé životní prostředí** a to o osm pozic. Domnívám se, že této hodnotě není přisuzována velká důležitost, protože prostředí, ve kterém žijeme, oblast Šumavy a jižních Čech, má relativně čistější ovzduší, než jiné části naší republiky, například Ostravsko. Dále je to u hodnoty **mír, život bez válek**, která sestoupila o devět míst. Překvapivě nejvíce, o jedenáct míst sestoupila hodnota **demokracie**. Vzhledem k věkové kategorii si demokracii spojují spíše s politikou, o kterou nemají zájem a vidí důležitost v jiných hodnotách. K výraznému vzestupu došlo o sedm pozic u hodnoty **plat, příjmy** a o osm pozic u hodnoty **uspokojování svých**

zájmů a koníčků. Tyto výsledky by mohly signalizovat, že tato věková kategorie dává přednost spíše svým osobním zájmům a potřebám.

Abych obohatila mou práci uvedla jsem výzkumy dalších autorů, zda-li se jejich výzkum podobá mému vyhodnocování. Kraus, B. a kol. se zabýval žebříčkem hodnot středoškoláků v ČR v roce 2003, tedy kategorie, která je také věkově zahrnována mezi adolescenty. Zde se opět potvrdila má hypotéza u hodnoty zdraví, která zaujala první místo v jejich žebříčku hodnot.

Nytrová, Pikálková konstatují, že o své zdraví by měl každý důsledně pečovat již od mládí. Přestože tato hodnota zaujímá u mládeže prvenství, mladí o své zdraví většinou příliš nepečují. Již v této době je nutné se o své zdraví starat a absolvovat např. preventivní prohlídky, neboť přestože se člověk v mladém věku cítí zdrav, může mít predispozici nebo náchyllost k nemocem svých předků. Dalším důležitým faktorem, proto aby nedošlo k impulzu projevení různých chorob nebo nemocí, je také pozitivní myšlení a tím upevňování psychického zdraví. Toto tvrzení dokazuje i Aristotelův citát *Zdraví je nejdůležitější kvalita těla.*⁵⁶

Jako v mém žebříčku hodnot, tak i v žebříčku hodnot publikovaném v knize Krause a kol. došlo k upřednostňování materiálních hodnot oproti například zdravému životnímu prostředí. Ale jejich výzkum dokazuje, že podrobnějším rozbohem byl zjištěn velký výkyv v odpovědích respondentů, někdo ji považuje za hodně důležitou a někdo za méně.⁵⁷

Velmi mě zaujaly výsledky výzkumu zdravotně postižených středoškoláků, který prováděli Kraus, B. a spol. Postižená mládež se shoduje s mládeží bez handicapu v hodnotách zdraví, spokojený rodinný život a dobrá a zajímavá práce. Ale pak už se hodnoty mezi nimi rozcházejí. Oproti materiálním hodnotám upřednostňují užitečnost a pomáhání druhým a zdravé životní prostředí. Právě proto, že jsou handicapovaní chápou také hodnotu zdraví za vysoce důležitou a i další hodnoty s ním související se z jejich pohledu dostávají do popředí. Je pro ně těžší se někde uplatnit nebo se zapojit do pracovního procesu a proto práce pro druhé jim přináší uspokojení a naplnění.

---

⁵⁶ Srov. NYTROVÁ, O. PIKÁLKOVÁ, M. *Dialog mezi hodnotami aneb hodnoty vyřčené a hodnoty žité.* Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2011. s. 123.

⁵⁷ Srov. KRAUS, B. et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století.* Brno: Paido – edice pedagogické literatury, 2006. s. 64 – 65.

V opačném případě z důvodu jejich handicapu potřebují oni sami pomoc od druhých, proto si důležitost této hodnoty tak silně uvědomují.⁵⁸

Nyní bych chtěla navázat na čtvrtou hypotézu, která se sice potvrdila, tzn., že hodnota Bůh se posunula o jednu příčku vzhůru, což si myslím, že je způsobeno porevoluční dobou a možností člověka prosadit svou víru a přesvědčení, ale přesto z výzkumů o které jsem se dále zajímala by se dalo říci, že češi jsou národ ateistů.

Sak zkoumal v roce 2001 postoje české mládeže k náboženským směrům. Nejedná se pouze o katolictví, které je v České republice nejvíce zastoupeno, ale i o další směry, jako je judaismus, islám, protestantství, hinduismus, buddhismus, new age nebo jóga. U mládeže 15 – 23 let je upřednostňována římskokatolická církev, ale ve srovnání s ostatní populací vyššího věku je toto umístění nejnižší.⁵⁹

V roce 2007 prováděl STEM, Ústav empirických výzkumů šetření Víra v Boha a názory na církve v české společnosti. Zkoumal víru v Boha podle různých věkových kategorií, pohlaví, podle krajů, případně podle velikostí obcí nebo podle rodinných poměrů. Na otázku zda-li respondenti věří v Boha, téměř polovina odpověděla, že nevěří. 28% v Boha věří a 24% jsou nerozhodní respondenti, nedokáží určit, zda-li jsou věřící, či nevěřící. Dále se dle výzkumu dá konstatovat, že 18% mladší generace je věřících. Zajímavý je údaj o nerozhodnosti mládeže, kdy odpověď nevím uvedlo 28% respondentů. Pro srovnání bychom mohli ještě uvést, že nejvíce věřících 42% je věku nad 60 let. Šetření také prokázalo, že ženy jsou více věřící než muži a muži mladších věkových kategorií jsou nejvíce ateističtí. Zda-li jsou respondenti věřící či nevěřící vyplývá z jejich rodinných poměrů. To v jaké rodině člověk vyrůstá, to se promítá i do jeho víry či nevíry. Při zjišťování víry v Boha v rámci jednotlivých krajů, je největší zastoupení věřících v oblasti Moravy, konkrétně v krajích Jihomoravském a Zlínském. Na víru v Boha může mít vliv i počet obyvatel. Čím menší obec, tím větší zastoupení věřících.⁶⁰

---

⁵⁸ Srov. KRAUS, B. et. al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido – edice pedagogické literatury, 2006. s. 65.

⁵⁹ SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce, sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha: Svoboda servis, 2004. s. 33.

⁶⁰ STEM – *Ústav empirických výzkumů*. Praha: STEM, [online]. 2007, [cit. 13. března 2016]. Dostupné na WWW: <<https://www.stem.cz/vira-v-boha-a-nazory-na-cirkve-v-ceske-spolecnosti/>>.

Závěr

V mé bakalářské práci na téma „Hodnoty, hodnotové preference v adolescenci“ jsem pro její sestavení čerpala z odborné literatury týkající se hodnot a použila vlastního výzkumného šetření.

Cílem mého dotazníkového šetření bylo zjistit žebříček hodnot u adolescentů od 15 do 23 let na Prachaticku a Českobudějovicku. A zjištěné výsledky porovnat s výsledky žebříčku hodnot, které prováděli P. Sak a K. Saková v roce 2002. Všechny hypotézy byly potvrzeny. Hodnota zdraví se umístila na prvním místě, politická angažovanost na místě posledním, jak jsem předpokládala. Hodnota Bůh vylepšila svou pozici v žebříčku hodnot o jedno místo, ač tento vzestup není rapidní, přesto nasvědčuje, že lidé mohou svobodně vyjádřit svou víru. Tak jak jsme předpokládali v poslední hypotéze, hodnoty směřující k materialismu a egoismu, mají vysoký vzestup v porovnání s žebříčkem hodnot z roku 2002. Dalo by se tedy říci, že dnešní mládež se ubírá tímto směrem.

Tyto výsledky ve mně vyvolaly zamyšlení nad tím, proč tomu tak je. Jedním z důvodů mohlo být rozdílné složení respondentů, v mém šetření byli použiti pouze studenti. Dalším důvodem, že v mém výzkumu byl použit menší počet respondentů. Tyto odlišnosti mohlo způsobit také delší rozmezí mezi oběma výzkumy, kdy mládež se mohla názorově vyvíjet jiným směrem.

Přemýšlela jsem i nad tím, jak by se tato práce dala rozšířit v budoucnosti. Napadlo mě, doplnit tento výzkum ještě o metodu párových hodnot od K. Sakové a P. Saka. Či zvýšit počet respondentů, aby byli nejen studující, ale i pracující. Prozkoumat hodnoty u adolescentů více do hloubky – zjišťovat například, zda se liší hodnoty u různě vzdělaných jedinců, či zda se nějakým způsobem liší u mužů a žen.

Na úplný závěr bych také chtěla říci, že přínos této práce vidím i ve zdokonalení se v práci s literaturou a na počítači.

Seznam použité literatury

Knižní zdroje:

CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot. Přehled pro humanitní obory*. Votobia, 2004. ISBN 80-7220-195-6.

ČAČKA, O. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. Brno: Doplněk, 1997. ISBN 80-85765-70-5:231.00.

GÖBELOVÁ, T. *Axiologická dimenze ve výchově a vzdělávání*. Ostrava: Ostravská univerzita – Pedagogická fakulta, 2006. ISBN 80-7368-240-0.

HAVLÍK, R. KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-327-7.

KRAUS, B. POLÁČKOVÁ, V. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

KRAUS, B. et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido – edice pedagogické literatury, 2006. ISBN 80-7315-125-1.

KUČEROVÁ, S. *Člověk – hodnoty – výchova*. Vydáno vlastním nákladem, 1996. ISBN 80-85668-34-3.

KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2001. ISBN 80-214-1844-3.

LANGMEIER, J. KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-195-X.

MACEK, P. *Adolescence, psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-348-X.

NAKONEČNÝ, M. *Psychologie, přehled základních oborů*. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-443-8.

NYTROVÁ, O. PIKÁLKOVÁ, M. *Dialog mezi hodnotami aneb hodnoty vyřčené a hodnoty žité*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2011. ISBN 978-80-7452-014-3.

PRUDKÝ, L. *Hodnoty a normy v české společnosti – stav a vývoj v posledních letech*. Praha: Akademické nakladatelství Cerm, s. r. o., 2004. ISBN 80-7204-358-7.

PRUDKÝ, L. *Inventura hodnot, výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1751-2.

ŘÍČAN, P. *Cesta životem, vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7367-124-7.

SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8.

SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce, sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha: Svoboda servis, 2004. ISBN 80-86320-33-2.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

Internetové zdroje

IŠTVÁNIKOVÁ, L. ČIŽMÁRIK, M. Košice: *Společenský ústav SAV* [online]. 2007, č. 2 [cit. 20. 3. 2014], Dostupné na WWW: <www.saske.sk/cas/archiv/2-2007/index.html>. ISSN 1335-3608>.

STEM – *Ústav empirických výzkumů*. Praha: STEM, [online]. 2007, [cit. 13. března 2016]. Dostupné na WWW: <<https://www.stem.cz/vira-v-boha-a-nazory-na-cirkve-v-ceske-spolecnosti/>>.

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Rozdělení respondentů (adolescentů) podle věku a pohlaví	26
Tabulka 2 - Rozdělení respondentů (adolescentů – mužů a žen) podle vzdělání	27
Tabulka 3 - Žebříček hodnot u mládeže ve věku 15 – 23 let z roku 2002 podle P. Saka a K. Sakové.....	28
Tabulka 4 - Hierarchie hodnot u adolescentů ve věku 15 – 23 let – rok 2015	29

Seznam obrázků

Obrázek 1 - Graf č. 1 – Hierarchie hodnot u adolescentů ve věku 15 – 23 let.....	29
--	----

Abstrakt

Téma bakalářské práce je Hodnoty, hodnotové preference v adolescenci. Cílem práce bylo zjistit hodnoty, hodnotové preference dnešních adolescentů ve věku 15 – 23 let a zjištěné výsledky šetření porovnat s výsledky žebříku hodnot, které prováděli P. Sak a K. Saková v roce 2002 a které jsou publikované v knize *Mládež na křižovatce*.

Pro naplnění cíle práce byly na základě odborné literatury, popsány dvě velké kapitoly. V první kapitole byla řešena problematika hodnoty a v druhé podán ucelený náhled na adolescenci. V rámci vlastního výzkumu pro zjištění žebříčku hodnot byla použita stejná metoda, použili P. Sak a K. Saková. Respondenti pracovali s „baterií hodnot“ a význam každé hodnoty hodnotili na škále od 1 – 5, kdy č. 5 mělo nejvyšší význam.

Výzkum probíhal za pomoci techniky dotazník. Všechny stanovené hypotézy bakalářské práce byly potvrzeny. Hodnota zdraví se umístila na prvním místě. Hodnota politická angažovanost na posledním místě. Hodnota Bůh stoupla v žebříčku hodnot. A také hodnoty vyjadřující posun k materiálním hodnotám a egoismu měly vysoký vzestup v mém žebříčku hodnot, jak jsem předpokládala.

Abstract

The name and the topic of the thesis is values, value preferences in adolescence. The aim of the study was to determine value, value preferences of today's adolescents aged 15-23 years, and the results compared with the results of the investigation of the ladder of values that carried P. Sak and K. Saková in 2002 and are published in their book *Mládež na křižovatce* (Youth at the crossroads).

To fulfill the goals of this work were compiled two major chapters based on specialist literature. The first chapter deals with the problems of values and the second chapter tenders a complete view of adolescence. I applied the same method as used P. Sak and K. Saková to determine the ranking of values within my own research. Respondents worked with the "Battery of values" and the meaning for each value rated on a scale from 1-5, no. 5 had the highest importance.

The research was conducted with the help of the questionnaire technique. All the hypotheses of the thesis were confirmed. The value of health is ranked with the highest importance (took the first place in the value system). The value of political involvement was placed in the last position. The value of God has risen in the ranking of values. And also the values which express the movement to the material values and egoism had high rise, as I expected.

Příloha

Dotazník

Vážený respondente,
jmenuji se Pavlína Hrnečková a jsem studentkou Teologické fakulty v Českých Budějovicích oboru sociální a charitativní práce. Chtěla bych Vás požádat o vyplnění všech otázek tohoto dotazníku, který slouží pro účely mé bakalářské práce na téma „Hodnoty, hodnotové preference v adolescenci“. Dotazník je zcela anonymní a bude sloužit pouze v rámci výzkumné části mé bakalářské práce.
Pokud není uvedeno jinak, zvolenou odpověď prosím čitelně zaškrtněte.
Děkuji za vyplnění dotazníku.

1. Kolik Vám je let:

.....

2. Jste:

- a) muž
- b) žena

3. Studujete:

- a) základní školu
- b) střední odborné učiliště
- c) střední školu
- d) gymnázium
- e) vyšší odbornou školu
- f) vysokou školu

4. Označte každou hodnotu na škále od 1 do 5 podle toho jaký význam pro Vás má. Stupeň 1 znamená nejmenší význam, stupeň 5 největší význam.

Hodnota	škála
Zdraví	1 2 3 4 5
Láska	1 2 3 4 5
Mír, život bez válek	1 2 3 4 5
Životní partner	1 2 3 4 5
Svoboda	1 2 3 4 5
Přátelství	1 2 3 4 5
Rodina a děti	1 2 3 4 5
Zdravé životní prostředí	1 2 3 4 5

Hodnota	škála
Demokracie	1 2 3 4 5
Pravda, poznání	1 2 3 4 5
Zajímavá práce	1 2 3 4 5
Rozvoj vlastní osobnosti	1 2 3 4 5
Plat, další příjmy	1 2 3 4 5
Úspěšnost v zaměstnání	1 2 3 4 5
Vzdělání	1 2 3 4 5
Uspokojování svých zájmů, koníčků	1 2 3 4 5
Být užitečný druhým lidem	1 2 3 4 5
Majetek	1 2 3 4 5
Soukromé podnikání	1 2 3 4 5
Společenská prestiž	1 2 3 4 5
Veřejně prospěšná činnost	1 2 3 4 5
Bůh	1 2 3 4 5
Politická angažovanost	1 2 3 4 5